

Боровік Л. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту та фінансів
Херсонського державного аграрного університету*

Borovik L. V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor, Department of Accounting and Auditing and Finance
Kherson State Agrarian University*

МІСЦЕ І РОЛЬ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті аналізується вплив особистих селянських господарств на розвиток аграрної галузі України. Конкуруючи з великими підприємствами і фермерськими господарствами, вони позитивно впливають на формування інвестиційного ринку сільського господарства.

Ключові слова: особисте селянське господарство, інвестиційна привабливість, кооперація, продовольча безпека, ресурси, продукція, прибутки.

Вступ та постановка проблеми. Нестабільна політична ситуація в країні та поглиблення фінансово-економічної кризи негативно вплинули на розвиток сільського господарства. У цих надзвичайно складних умовах господарства населення, передусім особисті селянські господарства, продовжують розвиватися. Виробляючи майже половину сільськогосподарської продукції, вони забезпечують продовольчу безпеку країни, конкуруючи на внутрішніх ринках збуту з великими аграрними підприємствами. Без виробленої ними м'ясо-молочної та плодово-овочевої продукції, переробні підприємства не змогли б ефективно функціонувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку особистих господарств населення досліджувалися такими вченими, як: В.Г. Андрійчук, О.А. Богущий, В.В. Ворошило, М.В. Гладій, С.М. Григор'єв, Т.О. Кізіма, С.І. Юрій, С.В. Юдіна та ін. Разом із цим у наукових працях ще недостатньо висвітлено можливість більш ефективного використання виробничого потенціалу особистих селянських господарств та їхню роль у вирішенні проблеми забезпечення населення країни продуктами харчування й створення додаткових робочих місць у сільській місцевості.

Метою наукової праці є дослідження місця і ролі особистих селянських господарств у соціально-економічному зростанні сільського господарства.

Результати дослідження.

На інвестиційну привабливість та соціально-економічний розвиток галузі впливають не тільки аграрні підприємства, а й домогосподарства, які не є юридичними особами, але є суб'єктами аграрного ринку, продукція яких має високу конкурентоспроможність [1]. За даними статистики, домогосподарства використовують у середньому 15 848,9 тис. га сільськогосподарських угідь, з яких 4 998,9 тис. належать особистим селянським господарствам, які є активними постачальниками продукції на місцеві ринки та сировини на переробні підприємства.

Головами домогосподарств, як правило, є досвідчені землекористувачі, 65,0% із них мають середню, а 17,0% вищу або ж не повну вищу освіту. Якщо бути більш об'єктивними в оцінці домогосподарств, які виробляють товарну продукцію, то більше половини особистих селянських господарств очолюють люди з вищою, або

неповною вищою освітою. До них належать сільські лікарі, освітяни, працівники оздоровчих закладів та ін. Більшість із них не має спеціальної аграрної освіти, але вони є активними підприємцями і мають практичний досвід вирощування сільськогосподарської продукції на невеликих земельних ділянках та її реалізації. Не маючи у достатніх обсягах технічних засобів, особисті селянські господарства, кооперуючись між собою, отримують урожаї сільськогосподарських культур, які за кількістю й якістю не поступаються тим, які мають аграрні підприємства.

За даними статистики, більше 60% господарств населення дотримуються рекомендованих наукою сівозмін, 91% господарств вносять у ґрунт органічні добрива та користуються засобами захисту рослин від шкідників. Виробляючи 50% сільськогосподарської продукції (табл. 1), господарства населення суттєво впливають не тільки на економіку країни, а й на політичний настрій суспільства.

Виробничі ресурси особистих селянських господарств, які є сукупністю трудових, земельних, водних та матеріальних ресурсів, використовуються більш ефективно, ніж у великих сільськогосподарських підприємствах. Використовуючи ресурсний потенціал, вони вирішують такі завдання:

- виробляють більшу частину продукції тваринництва, овочівництва та плодів і ягід, виробництво якої вимагає значних витрат ручної праці;
- використовуючи побутові відходи та підсобний виробничий потенціал, здешевлюють власноруч вирощену продукцію, домагаючись вагомих конкурентних переваг на ринках перед великими господарствами;
- більш раціонально використовують земельні, водні, трудові та інші ресурси, отримуючи продукцію більш високої якості, ніж у суспільному виробництві;
- швидко реагують на зміни ринкової кон'юнктури, задовольняючи потреби населення у продуктах харчування;
- створюють додаткові робочі місця у сільській місцевості.

Залежно від умов господарювання, рівня матеріально-технічного забезпечення та обсягів виробленої продукції особисті селянські господарства поділяються на споживчі, товарно-споживчі і товарні [2; 3].

Виробництво аграрної продукції за категоріями господарств

Категорії господарств	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	У середн. за 2010-2016 рр., млн. грн.
Усі категорії господарств	194886,5	233696,3	223254,8	252859,0	251427,2	239467,3	254640,5	235747,4
Сільськогосподарські підприємства	94089,0	121053,7	113082,3	136590,9	139058,4	131918,6	145119,0	125844,6
Господарства населення	100797,5	112642,6	110172,5	116268,1	112368,8	107548,7	109521,5	109902,8
Вироблено продукції сільськогосподарськими підприємствами на 100 га угідь, тис. грн.	451,0	587,9	551,6	661,0	680,4	642,0	699,5	610,5
Вироблено продукції господарствами населення на 100 га угідь, тис. грн.	642,4	708,5	689,3	735,2	704,1	677,7	697,3	693,5

До першого типу (споживчі) належать господарства, де отримана продукція рідко реалізується і використовується переважно для особистого споживання. Такі господарства, як правило, не використовують найманих працівників.

Другий тип господарств (товарно-споживчі) характеризується тим, що надлишки виробленої продукції регулярно реалізуються на ринку. Такі господарства забезпеченні засобами малої механізації та транспортом для перевезення продукції і тимчасово використовують для збору врожаю, випасу тварин та заготівлі кормів додаткові трудові ресурси.

До третього (товарного) типу господарств належать господарства, які мають разом з орендованою землею до 50 га і більше. Товарність таких господарств висока (понад 50%), вони широко застосовують засоби механізації, мають складські приміщення для зберігання продукції, застосовують найману працю і мають потяг до кооперування з іншими підприємцями для розширення виробництва та отримання додаткових прибутків. Як правило, такі господарства спеціалізуються на виробництві рослинницької і тваринницької продукції.

На нашу думку, саме ця частина населення, адаптуючись до умов ринку та інвестуючи власні кошти в розвиток сільськогосподарського виробництва, у майбутньому здатна створювати потужне виробництво та формувати великі приватні господарства. Ті ж селяни, які здають свої земельні паї в оренду і живуть за рахунок цієї діяльності, у перспективі повернуться до суспільного виробництва. Розвиваючи ділову активність власників особистих селянських господарств, усіляко підтримуючи їхній розвиток із боку державних органів влади, можна значно інтенсифікувати сільськогосподарську галузь виробництва.

Незважаючи на те що державні програми розвитку аграрного сектору як на регіональному, так і на державному рівні не враховують економічні інтереси особистих селянських господарств, а в країні відсутнє державне регулювання їхньої виробничої діяльності, вони більш ефективно використовують земельні, матеріальні та трудові ресурси, позитивно впливаючи на ділову активність населення, та здійснюють допомогу в розбудові сільської інфраструктури.

Серед науковців-аграріїв існують суттєві розбіжності щодо перспектив розвитку особистих селянських господарств. Так Ф.В. Зіновієв стверджує, що особисті селянські господарства є тимчасовими і не мають перспектив свого розвитку [4]. Такої ж точки зору дотримуються Р.М. Шмідт [5] та деякі інші науковці, які передбачають їх поступове і «закономірне» відмирання у недалекому

майбутньому. Такі ж учені-аграрники, як О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин, Ю.Е. Губеня [6–8], спираючись на світовий досвід, стверджують, що домогосподарства, які займаються виробництвом с.г. продукції, є в усіх країнах світу і роблять значний внесок у забезпечення населення продуктами харчування. Вироблена ними, як правило, екологічно чиста продукція користується великим попитом у населення.

Характерною особливістю особистих селянських господарств є їх перехід від натурального господарювання до товарного шляхом розвитку кооперативних відносин та застосування засобів малої механізації, вони забезпечують розширене відтворення та посилюють свою конкурентоспроможність.

До основних чинників, що впливають на використання ресурсного потенціалу особистих селянських господарств та їх конкурентоспроможність, належать: розмір господарства; якість власної та орендованої земельної ділянки; наявність або відсутність зрошення; можливість своєчасного і вигідного збуту виробленої продукції; наявність у господарстві спеціалістів сільського господарства; вибір напряму виробничої діяльності; можливість залучення до роботи в господарстві кваліфікованих кадрів; наявність доступної для селян мережі інформаційно-консультативних послуг в адміністративних районах; розвиненість ринкової інфраструктури в регіоні.

Інтенсифікація розвитку особистих селянських господарств потребує вдосконалення роботи районних дорадчих служб у напрямі консультативного обслуговування з питань ефективного використання ресурсного потенціалу та підвищення кваліфікації господарників, спрямованих на застосування у власних господарствах інноваційних технологій. При цьому доцільно застосовувати індивідуальну допомогу в розрахунках щодо отримання вигід від інвестування прогресивних технологій.

Важливість дослідження господарської діяльності особистих селянських господарств також продиктована тим, що в Україні налічується понад 6,5 млн. громадян, які займаються цим видом підприємницької діяльності, використовуючи близько 5,0 млн. га земельних угідь. Частка їх у виробництві продукції сільського господарства є значною (табл. 2).

Ствердження деяких учених про технологічну відсталість особистих селянських господарств та їх неминуче падіння є, на нашу думку, передчасним. По-перше, Україна є аграрною державою, де на протязі багатьох століть господарства селян задовольняли потреби всього населення у продуктах харчування; по-друге, селянини з покоління у покоління здобували право на ведення осо-

Частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	У середн. за 2010-2016 рр., %
Продукція сільського господарства, всього	51,7	48,2	49,3	46,0	44,7	44,9	43,0	46,8
Продукція рослинництва	46,4	43,3	45,0	41,4	40,6	40,9	38,7	42,3
Продукція тваринництва	61,2	59,4	58,2	56,5	54,5	54,5	54,3	56,9
Вироблено продукції сільського господарства на одну особу, грн.	1534,0	1559,0	1624,0	1692,0	1714,0	1658,0	1622,0	1629,0

Джерело: розраховано автором за даними статистичного збірника «Україна у цифрах» за 2016 р.

бистого господарства, застосовуючи свої методи господарювання; по-третє, українське особисте селянське господарство за своїми масштабами значно перевищує розміри фермерських господарств багатьох європейських держав, які мають усього по 2–5 гектарів орної землі; по-четверте, на протязі останніх майже трьох десятиліть господарства населення довели, що ними не втрачено історичні традиції господарювання на землі, народні способи збереження вирощеного врожаю та переробки в домашніх умовах продукції сільського господарства, яка є популярною серед споживачів і користується великим попитом у населення; по-п'яте, селянин, спираючись переважно на трудовий ресурс своєї родини та її бюджет, більш раціонально використовує власні технічні засоби, земельні й водні ресурси, здешевлюючи тим самим вироблену продукцію та роблячи її конкурентоспроможною на ринках збуту.

Впровадження інноваційних технологій вимагає інвестування певних коштів на придбання високоякісного насіння, добрив, засобів захисту рослин, спеціального технічного оснащення для роботи на невеликих ділянках землі.

Найбільш популярним серед особистих господарств є застосування крапельного зрошення під час вирощування овочевих культур, кормових коренеплодів та гарбузів, які йдуть на годівлю худоби. За рахунок упровадження такої технології особисті селянські господарства отримують надвисокі врожаї сільгоспкультур, збільшуючи їх валовий збір з одиниці земельної площі у два-три рази. Крім того, отримуючи ранні врожаї овочевих і баштанних культур, вони майже повністю витіснили з ринків аналогічну продукцію великих підприємств, яка є менш конкурентоспроможною і здешевлюється, як правило, за рахунок подальшої її переробки, продажу великими партіями та державної фінансової підтримки. Зберігаючи продукцію сільськогосподарського виробництва, господарства населення усі побічні відходи від цієї діяльності згодують тваринам, а під час збору врожаю із цієї ж метою накопичуються поукісні залишки як дешевий корм.

Незважаючи на те що в регіонах Півдня України гостро відчувається нестача комбікормів, ці господарства значно збільшили поголів'я худоби по відношенню до 2000 р., тоді як великі сільськогосподарські підприємства, не витримавши важких економічних умов трансформаційного періоду, майже повністю відмовилися від утримання тварин.

Завдяки утриманню тварин у господарствах населення всі члени родини протягом усього року забезпечуються роботою. Виручка від реалізації продукції тваринництва є постійним стабільним джерелом поповнення домашнього бюджету впродовж всього року та основою накопичення капіталу, необхідного для розширеного відтворення виробництва. Для збільшення прибутків від цієї діяльності господар купує необхідні технічні засоби, породис-

тих тварин вітчизняної селекції, які відзначаються високою продуктивністю і не вимогливі до свого утримання. Це дає можливість селянським господарствам збільшити виробництво основних видів продукції тваринництва та зміцнити свої конкурентні позиції на споживчому ринку.

Для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу особистих селянських господарств необхідно розвивати різноманітні форми кооперації на селі [9]. Нині найпоширенішою формою є неформальне кооперування господарств населення. У період обробки ґрунту, посіву та збору с.г. культур селяни кооперуються між собою за усною домовленістю з урахуванням вигід для кожного з учасників цього процесу.

Не маючи повного комплексу технічних засобів для проведення польових робіт, завдяки кооперації вони здійснюють низку агротехнічних заходів в оптимальні терміни, отримуючи в майбутньому значно більші врожаї від тих, які одержують великі господарства.

Кооперуючись між собою, селянські господарства закуповують одноразово великі партії насінневого матеріалу, добрив, пестицидів та ін., здешевлюючи їх поставки. В останні роки в регіонах намітилася чітка тенденція до укрупнення особистих селянських господарств за рахунок отримання в оренду паїв своїх односельчан, передусім тих, що належать рідні, сусідам та сезонним робітникам, які працюють у цих господарствах під час збору врожаю. Такі зміни сприяють появі і розвитку нових відносин між виробниками, які характеризуються тим, що селяни, групуючись між собою, купують технічні засоби для спільного обробітку своїх земель, збору і транспортування продукції. Нерідкі випадки на селі, коли декілька господарів наймають робітників для сумісного випасу худоби на пасовищах і догляду за нею та виконання інших робіт.

Відсутність належної інформаційної системи в регіонах знижує ефективність використання ресурсного потенціалу господарств населення. Дуже часто вони вирощують ту продукцію, яка не користується попитом у споживачів, і згодом згодують її худобі, несучи збитки. Збільшення обсягів вирощеної продукції, і в першу чергу овочевої, потребує будівництва сучасних сховищ, що є нереальним, урахувавши сучасний економічний і фінансовий стан особистих господарств, тому укрупнені господарства населення знаходяться у стані пошуку нових форм кооперації між товаровиробниками і тими, хто може зберегати та реалізовувати їхню продукцію. Відсутність обслуговуючих кооперативів гальмує розвиток господарств, є однією з причин малоефективного використання природних та інших ресурсів.

Досвід таких країн, як Австрія, Бельгія, Данія, Нідерланди, Японія та багатьох інших, указує на ефективність роботи таких кооперативів. Саме через обслуговуючі кооперативи у країнах Європейського Союзу реалізується понад 60% сільськогосподарської продукції, виробленої у фермерських господарствах. В Україні цей показник дуже

низький. У 2009 р. уряд України розробив і затвердив державну цільову економічну Програму підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. [11]. На жаль, ця програма не виконана в повному обсязі, що сприяло обмеженню умов просування продукції, виробленої особистими селянськими господарствами, на аграрні ринки.

Створення одного заготівельного кооперативу на дватри сільські населені пункти, як це було передбачено Програмою, дало б можливість зменшити безробіття у сільській місцевості, сприяти поліпшенню соціально-економічного стану на селі.

Практичний досвід Вінницької, Волинської, Рівненської, Хмельницької та інших областей України вказує на великі можливості розвитку особистих селянських господарств за допомогою обслуговуючих кооперативів. Так, в Одеській області тільки у Любашівському, Ізмаїльському та Білгород-Дністровському районах активно функціонують понад 40 обслуговуючих кооперативів, за допомогою яких селяни знаходять вигідні ринки збуту власної продукції та можуть придбати матеріальні засоби виробництва за прийнятними цінами. За домовленістю ці кооперативи можуть здійснювати обробку землі, збір урожаю, забезпечуючи селянам економічні вигоди та соціальний комфорт [12].

Користуючись тим, що більшість виробленої у господарствах продукції швидко псується і потребує належних умов зберігання, посередницькі структури скуповують її за невідгідними для виробників цінами та перепродають по спекулятивних цінах переробним підприємствам. Особливо це стосується тваринницької, овочевої та плодоягідної продукції. Така ситуація негативно впливає на розвиток галузі, становить загрозу продовольчій безпеці регіону і держави, сприяє породженню соціальних проблем у сільській місцевості через скорочення робочих місць.

Прийняття Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25 червня 2009 р. № 1561-VI стало першим кроком щодо врегулювання економічної ситуації зі збутом аграрної продукції виробниками. Для розвитку мережі оптових ринків Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну цільову

програму створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, у рамках якої заплановано створення 25 ринків (один ринок на кожну область) до 2013 р. Перші оптові ринки, створені в Київській, Вінницькій, Херсонській областях, у 2011 р. відразу показали свою ефективність. Як результат, ціни на овочі, фрукти і ягоди знизилися у роздрібній торгівлі у два-п'ять разів.

Оскільки фінансування будівництва оптових ринків є обмеженим із боку держави, необхідно більш активно заохочувати приватних підприємців до виконання цього проекту з урахуванням перспектив подальшого розширення мережі оптової торгівлі.

Створення державою оптових ринків із залученням інвестиційного капіталу дасть змогу органам управління отримувати більш достовірну інформацію про рух сільськогосподарської продукції в регіонах, поліпшити систему прогнозування попиту та планування виробництва того чи іншого виду продукції, здійснювати дієвий державний контроль над ефективністю використання інвестиційного потенціалу в сільському господарстві та використанням продовольчих ресурсів у різних регіонах країни. Такий підхід дасть змогу за необхідності здійснювати перерозподіл продуктів харчування між окремими областями України, без посередників, які маніпулюють цінами та створюють напругу у суспільстві.

Висновки. Особисті селянські господарства й сільськогосподарські підприємства не є антиподами, а є різними формами ведення господарської діяльності товаровиробниками, які доповнюють одна одну. Як суб'єкти підприємницької діяльності вони, конкуруючи між собою, сприяють розвитку сільськогосподарської галузі та створенню сприятливого інвестиційного клімату. Не зменшуючи ролі особистих селянських господарств у розвитку сільськогосподарської галузі та формуванні продовольчої безпеки регіону і країни, великі господарства, а також кооперативні та інтегровані об'єднання суб'єктів господарської діяльності мають більші перспективи для свого подальшого розвитку. Пошук нових форм спільної господарської діяльності виробників сільськогосподарської продукції має бути постійним відповідно до змін, які відбуваються у світі, країні, регіонах.

Список використаних джерел:

1. Григор'єв С.М. Проблеми функціонування господарств та їх інформаційне забезпечення. Науковий вісник Національного аграрного університету. 1997. Вип. 52. С. 242–245.
2. Кільницька О.С. Особисте підсобне господарство населення як форма само зайнятості в сільському господарстві. Економіка АПК. 1998. № 11. С. 93–95.
3. Гутко Л.М. Розвиток присадибного сільськогосподарського виробництва. Економіка АПК. 1997. № 8. С. 15–18.
4. Малые формы хозяйствования / Ф.И. Зиновьев, О.С. Горда, И.В. Ляшенко. Симферополь: Таврия, 2003. 164 с.
5. Шмідт Р.М. Особисті підсобні господарства України. К., 2002. 40 с.
6. Онищенко О.М. Господарства населення: продуктивність, ефективність, перспективи. К.: ІЕНАНУ, 2003. 100 с.
7. Онищенко О., Юрчишин В. Методологічний аспект порівняльної оцінки ефективності різних форм господарювання в аграрній сфері. Економіка України. 1996. № 6. С. 72–80.
8. Губеня Ю.Е. Аграрна реформа в Чеській Республіці: від «оксамитової революції» до європейської інтеграції. Львів: Українські технології, 2001. 368 с.
9. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології / П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В.Л. Валентинов. К.: ІАЕ, 2002. 294 с.
10. Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації: навч. посіб. / В.В. Зіновчук, Л.В. Молдован, В.Б. Моссаковський. К.: Вища освіта, 2001. 464 с.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 2009 р. «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року». Урядовий кур'єр. 2009. № 103. С. 38–42.
12. Курмиженко В.В. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Одещини. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2010. Вип. 1(52). С. 230–236.

МЕСТО И РОЛЬ ХОЗЯЙСТВ НАСЕЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация. В статье анализируется влияние индивидуальных крестьянских хозяйств на развитие аграрной отрасли Украины. Конкурируя с большими предприятиями и фермерскими хозяйствами, они положительно влияют на формирование инвестиционного рынка сельского хозяйства.

Ключевые слова: индивидуальное крестьянское хозяйство, инвестиционная привлекательность, кооперация, продовольственная безопасность, ресурсы, продукция, прибыль.

LOCATION AND ROLE OF ECONOMICS IN THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY

Summary. The article analyzes the influence of individual peasant farms on the development of the Ukrainian agrarian sector. Competing with large enterprises and farms, they positively influence the formation of the investment market for agriculture.

Key words: individual farming, investment attractiveness, cooperation, food security, resources, products, profit.

УДК 658.003.1:65.28

Бурляй А. П.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки
Уманського національного університету садівництва*

Бурляй О. Л.

*кандидат економічних наук, професор,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманського національного університету садівництва*

Непочатенко О. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманського національного університету садівництва*

Burliai A. P.

*PhD, Associate Professor,
Department of Economy
Uman National University of Horticulture*

Burliai O. L.

*Professor,
Department of business, trade and exchange activities
Uman National University of Horticulture*

Nepochatenko O. A.

*PhD, Associate Professor,
Department of business, trade and exchange activities
Uman National University of Horticulture*

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Анотація. У роботі розглянуто вплив діяльності сільськогосподарських підприємств на навколишнє природне середовище, а саме на земельні угіддя, водні ресурси та атмосферне повітря. Встановлено, що важливим чинником поліпшення екологічного стану країни є екологізація сільськогосподарського виробництва, у тому числі розвиток органічного виробництва.

Ключові слова: сільське господарство, екологічний стан, навколишнє природне середовище.

Вступ та постановка проблеми. Сприятливий екологічний стан країни є невід'ємним складником сталого розвитку, який в Україні визнано пріоритетною концепцією розвитку. Сільськогосподарська діяльність, що проводиться у сучасних умовах, не завжди відповідає законам природи і призводить до виникнення різноманітних екологічних загроз в екосистемах та до висна-

ження природних ресурсів. Насамперед це пов'язано зі збільшенням продуктивності сільськогосподарського виробництва як в Україні, так і в інших країнах світу для забезпечення продовольчої безпеки країн та максимізації свого прибутку. Проте відсутність екологічних знань або ж їх нехтування, низький рівень екологічної свідомості та звичайна жага до збагачення призводять до трансформа-